

Владислав
ЛВЧЕНКО

Одного разу
на Дикому Сході

Харків
«ФОЛІО»
2016

Розділ 1

ВТЕЧА

— Копайте собі могили! — крикнув матрос Жникін і грізно подивився на полонених.

Широкий степ з уже вигорілою під палючим літнім сонцем травою. Посеред степу стояв віз, у який було запряжено двоє заморених конячок, що в'яло крутили хвостами, женучи в'їдливих гедзів. На возу сидів чоловік років тридцяти у сірих штанях, латаній сорочці, підперезаній шкіряним поясом з кобурою. Чоловіка звали Четвер Загорулько, або просто Чет. Він був широкоплечий, довгорукий, з великою головою, прикритою солом'яним кашкетом. Чет повернувся з царської війни, жив собі вдома, нікого не чіпав, а тепер був мобілізований до Червоної армії.

Чет дивився на сімох полонених, що стояли біля возу. Всі у брудному, скривавленому одязі. На обличчях зчорніла кров і пилюка. Кров у шістьох чоловіків. Сьома — жінка. Її звали Міра. Струнка білявка з тонкими рисами обличчя. Її не били. Тільки, мабуть, тягли, бо сукня в кількох місцях була порвана та брудна. Міра мружилася на сонці й спокійно дивилася на десяток солдат з рушницями, що стоять навпроти, виблискуючи багнетами своїх трюхлінійок. Солдати були одягнені,

хто у що. Одні в бувалих одностроях різного фасону і кольору, інші просто у сорочках, підперезані хто поясами, а хто просто мотузками. Тільки будьонівки у всіх були однакові, новенькі, видані нещодавно. З великими червоними зірками. Солдати б присіли у тіні воза та закурили, вони були з селян і звикли берегти сили, але наказував тут матрос Жникін, невеличкий чоловік у шкіряній куртці, безкозирці на голові і з маузером на боці. Це він сказав копати могили, а зараз люто дивився на полонених.

— Копайте, копайте! Ви думаєте, ми будемо копати? Е ні, хоч перед смертю попрацюйте, гади контрреволюційні! Нумо, узяли лопати! — закричав матрос неприємним голосом нервової людини. — Їх треба зарити, щоб вони не стали розсадниками всілякої зарази! Від контри і після смерті шкода може бути робоче-селянській державі! — пояснив Жникін солдатам, які, було, здивувалися, навіщо це треба заривати, коли завжди просто розстрілювали і наступали далі. Солдати зашепотілися між собою. Жникін роздратувався і тупнув чоботом. Ці тупі селюки, вони геть нічого не знали, окрім своїх хуторів, якими марили і вдень і вночі, все намагалися втекти, а радянську державу захищати не хотіли. І це в такий час! У Жникіна кулаки стиснулися, він читав революційні газети і знав, що вороги обступили молоду республіку, а в тилу намагалися ослабити її саботажем та епідеміями.

— Я кому сказав? Копати! Копати! — Жникін підбіг до першого полоненого і вдарив його в обличчя кулаком. Чоловік навіть не відвертався. З носа почала юшити кров, полонений байдуке витер її. — Копати! — кричав матрос і схопився за маузер. Полонені маузера не злякалися, вони розуміли, що зараз їх хоч так, хоч сяк розстріляють, чого вже тут було боятися. Але цей

малахольний матрос — він же дурний, наче сало без хліба, — не заспокоїться і на мить, буде волати та бити, хай йому грець. Полонені скривилися, неквапливо узялися за лопати і почали длубати собі могили. Ті, хто з селян, з жалем дивляться на жирну степову землю. Оце б таку орати! Який би врожай можна було виростити, скільки б пудів збіжжя! Але ні, замість насіння озими прийме вона їхні тіла, а наступної весни виплуне буйною зеленню трави. А як війна закінчиться, то і золотом хліба. Ех, коли закінчиться війна! Без них. Мужики думали про мир, про те, що тоді землі буде досхочу, бо ж поменшає народу істотно. Добре тоді буде, але без них.

Наймолодший з полонених, смішний гімназист із підсліпуватими очима, почав скиглити. Він утік від батьків, бо перечитав вдома кілька пригодницьких романів про сміливих та гордих бурів, які протистояли плебейським англійським загарбникам. Він думав, що потрапить на красиву та героїчну війну, стане героєм, якому будуть присвячені перші шпальти газет. Він у подробицях уявляв кожен свій подвиг на передовій, і подвигів тих було багато. Прийшов до золотопогонників, до білих, бо ж сам був із дворянського, нехай і збіднілого, роду. Та замість подвигів його відправили підносити снаряди на батарею, бо ані стріляти, ані рубатися на шаблях він не вмів. Він хотів навчитися, дуже хотів. Але в першому ж бою батарею посікли червоні, які напали на неї з тилу, хитрим, варварським маневром, якого ніхто не чекав. Так гімназист потрапив у полон і тепер мав безславно померти. Жодного подвигу, він навіть вистрелити не встиг, а тепер його пристрелять, наче бродячого собаку. Ця думка виявилася для нього заважкою. Він упав на землю і почав ридати. Інші полонені не дивилися на нього,

мовчки копали свої могили, кидали лопатами чорні хлібини масного степового чорнозему. Зі смертю, що наближалася, кожен залишався сам на сам.

— Нумо припини, сучий сину! Бери лопату та копай! — підбіг до хлопця Жникін і вдарив його носакон у бік. Хлопець скрутився, а потім кинувся до чобіт матроса, схопив їх руками і почав цілувати.

— Дядьку, пощадіть! Дядьку, помилуйте! Не хочу вмирати! Пощадіть! — Хлопець бився в істериці, все цілував і цілував чоботи трохи ошелешеного Жникіна, який засумнівався лише на мить. А потім стиснув зуби. Бо знав, що світова революція не для слабкодухих, її не зробиш у білих рукавичках і треба бути готовим до крові.

— Нумо припини! — відкинув хлопця ногою, наче кошеня. — Бери лопату і копай! Копай!

Ударив носакон, потім кулаками, ще і ще. Хлопець закричав і ось уже копав разом з усіма. Чорну, розкішну землю, що швидко сіріла на щедрому степовому сонці та вітрі.

Шість чорних дірок у пожовклій траві, шість очей, якими смерть дивилася на свої майбутні жертви. Шість, бо Міра ями собі не копала.

— А ти чого не копаєш? — помітив Жникін і вмить роздратувався. — Думаєш, як панна, так і могилу тобі мусять інші копати? Все життя кров народну пила, палець об палець не вдарила і в останню мить попрацювати не хочеш, сучко! Нумо копай! — матрос жбурнув ногою лопату до Міри. Дівчина подивилася на нього. Презирливо, як на дурного собаку, що біжить за екіпажем і гавкає біля колеса невідомо для чого. Жникіна аж пересмикнуло від її погляду. Наче того ж соба-